

Včelojed lesní přináší mláďatům na hnízdo vosí plástev.

Foto Jan Ševčík

Dravci v České republice

současný stav a výhledy

Vojtěch Mrlík, Tomáš Bělka, Miroslav Dusík, Jan Hanel, Lubomír Peške, Jan Plesník, František Pojer, Karel Poprach, Libor Schröpfer & Václav Tomášek

Stavy dravců dosáhly minima začátkem 70. let 20. století: podle střízlivých odhadů se jejich početnost v západní a střední Evropě včetně území dnešní ČR snížila za období let 1870–1970 o plných 90% (BROWN 1976).

Hlavní činitelé ohrožující dravce v České republice

Hlavním činitelem ohrožujícím dravce na našem území zůstává civilizační tlak spojený s ničením jimi osídleného prostředí. Většinou negativně působí na uvedené ptáky či predátory intenzivní kácení v lesích, k prostředí necitlivá zemědělská výroba a rozšiřování lidských sídel do krajiny. Rušení ornitology, kroužkovatelů, fotografů, turistů, horo-

lezci či lesním personálem ovlivňuje místní populace některých druhů, ale komplexní hrozbu pro dravce nepředstavuje.

Již delší dobu víme, že dravci jako vrcholoví predátoři hromadí ve svých tkáních cizorodé látky obsažené v kořisti: uvedený jev označujeme jako bioakumulaci. Přestože se používání chlorovaných uhlovodíků typu DDT v minulosti významně podílelo na drastickém úbytku dravců žijících se ptáky, zejména sokola stěhovavého, dnes již v ČR

nepříznivý dopad na jejich populace nemá. Negativní účinky na zdravotnost teplokrevných živočichů vykazují i polychlorované bifenylly (PCB) či některé těžké kovy: nezdá se ale, že by v celostátním měřítku vedly k poklesu početnosti některých dravců.

Naopak jeden z nejvýznamnějších činitelů ovlivňujících dravce v ČR představuje elektrické vedení. K úrazům a úmrtím dochází jednak v důsledku kolizí letících ptáků s vodiči, jednak v důsledku elektrického vý-

boje při dosednutí na sloup. Na území ČR je instalováno asi 750 000 „sloupů smrti“, přičemž účinnou ochranou proti úhynům ptáků je zatím opatřena jen jejich malá část. Vývoj v této problematice nedávno podrobně vylicil HLAVÁČ *et al.* (2012). K častým úhynům hlavně kání lesních a poštolek obecných dochází i po střetu s vozidly, kdy zmiňovaní dravci loví v okolí silnic nebo sbírají živočichy sražené na vozovce. Zejména ve městech zvyšují úmrtnost dravců nárazy na nástrahy na stavbách a na prosklené stěny.

Přestože snížení odlovu považujeme za jednu z příčin zvýšení početnosti některých dravců v ČR, jejich nelegální odstřel, zejména káně lesní, jestřába lesního, motáka pochopa a orla mořského, pokračuje. Nadále dochází k vystřelování dravčích hnízd včetně

ně hnízd kriticky ohrožených zvláště chráněných druhů, jako je raroh velký. Stejně tak se dodnes používají v některých bažantnicích a honitbách jestřábí koše: do nich dravce odchyťávají i část holubářů. Odhad dopadu těchto činností na populace dravců je obtížný, protože je zaznamenána jen malá část

případů (VOŘÍŠEK *et al.* 2009, BIRDLIFE INTERNATIONAL 2011).

Stejná skutečnost platí i pro hubení dravců otrávenými návnadami. Jedná se bezpochyby o velmi vážný problém, který naprosto neselektivně ohrožuje populace všech druhů dravců, kteří se alespoň příležitostně živí mrš-

Tabulka 1 Odhad hnízdní početnosti dravců na území ČR v 70. a 80. letech 20. století (ŠTASTNÝ *et al.* 1987, 1996)

druh	počet hnízdicích párů 1977	počet hnízdicích párů 1989
jestřáb lesní	?	2 000–2 800
káně lesní	?	9 500–13 000
krahujec obecný	?	3 200–3 900
luňák červený	2–(4)	30–50
luňák hnědý	10–15	70–90
moták lužní	5–20	20–30
moták pilich	60–100	50–80
moták pochop	250–450	900–1 200
orel křiklavý	5	3–6
orel mořský	0	7–10
ostříž lesní	100–300	150–230
poštolka obecná	?	9 000–13 000
poštolka rudonohá	1–5	0–5
raroh velký	5–10	8–12
sokol stěhovavý	0–3	0–3
včelojed lesní	300–500	600–850

Rámeček 1

Význam dravců pro přírodu a lidskou kulturu

Dravci (*Falconiformes*)¹ významně ovlivňují populační hustotu, úspěšnost rozmnožování a chování kořisti: protože se snaží při lovu vydat co nejméně energie a naopak co nejvíce získat z potravy, odlovují často oslabené jedince. Vztah mezi dravcem a kořistí napomáhá udržovat ekosystémy zdravé. Kořisti dravců se stávají také z pohledu člověka ekonomicky závažní volně žijící živočichové, dříve označovaní jako škůdci, např. hlodavci či někteří ptáci. Podpora ptačích predátorů živících se hlodavci se proto využívá při biologické ochraně polních kultur a lesních porostů. Určití dravci citlivě reagují výskytem, početností či úspěšností rozmnožování na změny prostředí včetně těch vyvolaných lidskou činností, kupř. znečištěním prostředí cizorodými látkami. V neposlední řadě se dravci stali nedílnou součástí lidské kultury, inspirovali četné umělce a jsou předmětem oprávněného zájmu nejen vědců, ale i amatérských ornitologů a milovníků přírody. Heraldici mohou potvrdit, v kolicerbach šlechtických rodů či měst a státních znacích vystupují právě dravci. Nedávno uveřejněné výsledky ukazují, že již neandrtálci lovíli před 300 000 až 45 000 lety orly skalní (*Aquila chrysaetos*) a další dravce pro drápy a letky, které využívali jako ozdoby. Obdobná činnost se až dosud přisuzovala pouze člověku rozumnému (FINLAYSON *et al.* 2012, MORIN & LARIULANDIE 2012).

¹ Přestože podle novějších názorů podpořených biosystematickými studii patří dravci do tří řádů, podržíme se v dalším textu tradičního přístupu.

V současnosti má více než polovinu úmrtí jestřábů lesních v ČR na svědomí přímé pronásledování lidmi.

Foto Václav Tomášek

Rámeček 2

Jestřáb lesní versus člověk

Jak již napovídá jeho druhové jméno, v ČR zatím běžně se vyskytující jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) obývá výhradně lesní biotopy. I přes svou plachost a skrytý způsob života se dostává do předí zájmu veřejnosti. Od pradávna jej využívají k loveckému výcviku a k chovu sokolníci. Někteří myslivci a chovatelé drůbeže nadále považují jestřába za „škodnou“ a pronásledují jej. Hlavní potravu jestřába tvoří drozdovití pěvci a holubovití, avšak někteří jedinci se zaměřují na bažanty či drůbež (TOMEŠEK *et al.* 2011). I v současnosti má více než polovinu úmrtí jestřábů v ČR na svědomí odstřel nebo odchyt a následné usmrcení (ČEPÁK *et al.* 2008).

Podle dostupných údajů se početnost jestřába v ČR snížila za posledních dvacet let o 10 % (ŠTĀSTNÝ *et al.* 2009). Úbytek byl zaznamenán i v oblastech, kde je tento druh dlouhodobě sledován, například na Ostravsku (MANDÁK 2010) či na jižní Moravě (ŠIMEČEK *in ŠTĀSTNÝ et al. l.c.*). Uvedenou skutečnost přičítáme především snížení nabídky vhodných hnízdišť v důsledku intenzivní těžby v lesích. Kácení probíhá v krátkém časovém úseku, v několika sezonách, a pokud se týká více než třetiny vzrostlých porostů v teritoriu jestřábího páru, dravec je následně opustí.

Od roku 2010 probíhá na Liberecku a částečně také na Frydecko-Místecku intenzivní výzkum hnízdní biologie a prostorových nároků jestřába lesního, při němž se využívá také telemetrické sledování. Hnízdní hustota se na studijní ploše na Liberecku pohybuje okolo 3 párů na 100 km² (HANEL *et al. in press*), zatímco na východě republiky byla v roce 2012 odhadnuta na 2,2 páru/100 km² (TOMÁŠEK & HANEL *unpubl.*).

Z hlediska lesního hospodaření je nutné přistoupit k aktivní ochraně hnízdního stromu a jeho bezprostředního okolí. To představuje plochu o rozloze minimálně 2,5 ha, jejíž pomyslný střed tvoří hnízdní strom (*e.g.* SQUIRES & RUGGIERO 1996, SAGA & SELĀS 2012). Je však také potřeba omezit těžební zásahy v širším okolí hnízda. Pro dlouhodobé využívání hnízdiště doporučujeme zachovat alespoň dvě třetiny vzrostlých porostů starších 80 let, a to do vzdálenosti 800 m od hnízda (MOSER & GARTON 2009, CFCI 2012). Vlastní těžba by však jednoznačně měla probíhat mimo období hnízdění, tedy od srpna do konce ledna.

Při výzkumu bionomie dravců se s úspěchem využívá telemetrie: miniaturní vysílače se nejčastěji upevňují na rýdovací pera (na snímku orel skalní).

Foto David Pešek

Protože se orel mořský živí i uhynulými živočichy, stává se pravidelně obětí otrav karbofuranem. Na snímku je dospělá samice, nalezená v lednu 2013 v ptačí oblasti Rožďalovické rybníky na Nymbursku.

Foto Luboš Vaněk

nami. Účinnou látkou bývá téměř výhradně karbofuran, přípravek určený k tlumení hmyzích škůdců. Rok co rok je u nás podle České společnosti ornitologické (ČSO) zaznamenáno několik desítek případů ilegálního trávení ptáků. Je zřejmé, že otrav dravců karbofuranem bude ve skutečnosti podstatně více. Z dravců se obětí otravou karbofuranem stali kupř. orli mořští a skalní, luňáci červení, motáci pocho-pi či káně lesní.

I když je trávení volně žijících živočichů v ČR hned několikanásobným trestným činem a může ohrozit i lidské zdraví, pachatel

dosud nebyl nikdy dopaden. Ačkoliv od ledna 2010 platí v ČR zákaz držení karbofuranu nad určité množství, traviči stále disponují jeho zásobami. Přitom na jednu návnadu postačuje jen několik kapek neředěného roztoku. Můžeme se setkat i s otrávenými vejci s otvorem zakápnutým voskem. Zmiňovaná chemická látka napadá nervovou soustavu oběti a způsobuje celkové ochabnutí svalstva včetně dýchacích svalů – otrávení ptáci se udusí za plného vědomí. Jedná se o vysoce a rychle působící jed a na otravu člověka stačí čtvrtina kávové lžičky (ČSO 2013).

Pražská populace krahujce obecného se dokonale přizpůsobila rušnému prostředí

Hnízdní početnost luňáka červeného v ČR se blíží téměř dvěma stovkám párů. Na fotografii je mládě krátce před opuštěním hnízda.

Foto Jan Procházka

Krahujec obecný si staví hnízdo obvykle na mladých jehličnanech. V Praze hnízdí i na listnatých stromech.

Foto Lubomír Peške

Ministerstvo životního prostředí se v poslední době snaží ve spolupráci s Policejním prezidiem ČR, Ministerstvem zemědělství a nevládními organizacemi tento alarmující stav zlepšit. Ptačí predátory, živící se drobnými savci, plošně postihuje trávení hlodavců na polích.

Stav dravců v ČR v 70. a 80. letech 20. století

Odhad početnosti dravců v ČR na konci 70. a 80. let přibližuje tabulka 1. V 80. le-

tech 20. století patřily mezi nejhojnější druhy káně lesní, poštolka obecná, krahujec obecný a jestřáb lesní, jejichž početnost se odhadovala na několik tisíc hnízdicích párů. V počtu několika set párů vyváděli mláďata moták pochop, včelojed lesní a ostříž lesní. Mezi relativně vzácné druhy dravců, jejichž abundance čítala jen několika desítek párů, se řadil ještě moták pilich a luňák hnědý. Početnost motáka lužního a raroha velkého meziročně kolísala od několika po nanejvýš 30, resp. 20 rozmnožujících se párů. Několik hnízdicích párů orla křiklavého osidlovalo

Krahujec obecný (*Accipiter nisus*) je běžným malým dravcem lesnaté krajiny a zemědělsky využívaných oblastí s alespoň částečnými zbytky lesíků. V 70. letech 20. století, kdy byly i v tehdejší Československu zjišťovány ve snůškách vysoké koncentrace pesticidů, početnost krahujce poklesla. Později ale došlo k nárůstu populace přibližně na původní úroveň. Se zvýšením stavu může souviset i přizpůsobování ptáků životu ve vhodných biotopech evropských velkoměst včetně Prahy, zaznamenané zejména v 80. letech 20. století. Důvodem mohla být absence predačního tlaku jestřábů (v první fázi byla hnízda často na zcela nekrytých modřinech, asi čtvrtina z nich je umístěna na listnatých stromech), stabilnější potravní nabídka i v zimě (početné hrdličky zahradní a vrabci domácí, jejichž populaci tehdy ještě nehrozil zánik) a s tím související větší stálost patrně spojená s poklesem podílu migrujících ptáků, a to i u velké části tohoročních jedinců. Pražská populace krahujců využívá nejen hlavní biokoridory na svazích Vltavy, ale i zarostlé svahy všech bočních údolí (Šárka, Draháňské údolí, Prokopské údolí, svahy Botiče atd.) a samozřejmě některé větší parky. Významným koridorem zůstává i zelený pruh od Xaverovského háje přes Počernický háj po severní svahy Vltkova. Zvýšená stavební aktivita a péče o parky či privátní zahrady vedly v poslední době k zániku mnohých hnízdních lokalit. Také staré a přerostlé, nyní „udržované“ parky bez podrostu (Stromovka, Petřín) krahujcům nevyhovují. Kombinace faktorů jako je věrnost k rodišti (filopatrické), značná věrnost hnízdicích ptáků k lokalitě (fidelita) a velikost Prahy vedla k tomu, že zde hnízdící ptáci tvoří životaschopnou populaci, která se doplňuje a obnovuje především vlastními potomky. K výměně jedinců s okolím jistě v určité míře dochází (především u samic), ale potomci přivýklí rušnému prostředí naznačují vyšší úspěšnost reprodukce.

Údaje získané v pražské hnízdní populaci krahujce obecného v letech 1994–2007 ukazují velký nárůst hnízdních párů s maximem v roce 1991 (celkem 91 zahnízdění na ploše zhruba 230 km²) a postupné ustálení s mírnějším kolísáním okolo úrovně přibližně 50–60 párů, což pravděpodobně reprezentuje početnost odpovídající nosné kapacitě prostředí. I když maximální v Praze zjištěný věk krahujce obecného dosáhl 12 let, ostatní data naznačují ve srovnání s venkovským prostředím spíše mírně zvýšenou úmrtnost, způsobenou kolizemi s technickými překážkami, prosklenými plochami a auty. Tuto mortalitu ale úspěšně vyrovnává zvýšená pravděpodobnost zahnízdění teprve jednoletých jedinců. Bez takto urychleného rozmnožování by nemohla populace dlouhodobě přežít (PEŠKE 1997a *unpubl.*).

Samec motáka lužního přináší potravu mláďatům na hnízdo, které je chráněné ohrádkou.

Foto Karel Poprach

určitou dobu předhůří Šumavy. Začátkem 70. let bylo na střední Moravě prokázáno poslední hnízdění poštolky rudonohé v ČR. V 80. letech vyváděl na území dnešní České republiky mláďata sokol stěhovavý již jen naprosto ojediněle, pokud vůbec.

Naopak od poloviny 70. let se v České republice postupně šířil luňák červený a o deset let později se po dlouholeté přestávce objevil po úplném vymizení z naší krajiny (poslední hnízdění v jižních Čechách bylo zaznamenáno na konci 19. století, na jižní Moravě snad hnízdil ještě začátkem 20. století) jako hnízdící druh i orlův mořský. Předcházelo tomu zvyšování početnosti v sousedním SRN a Polsku, vyvolané jeho důslednou ochranou (HAUFF & MIZERA 2006). V 70. letech 20. století začali jihočeští ornitologové s příkrmováním orlův mořských, chtěli zimující ptáky co nejdéle zdržet na zimovištích a předpokládali i možné zahnízdění. K tomu došlo už v roce 1971 ve Velechvínském polesí, ale během

inkubace hnízdo i se snůškou spadlo (HLÁSEK 1979). V letech 1978–1985 bylo na Třeboňsku vypuštěno devět v lidské péči odchovaných ptáků (TRPÁK 1987). Orli mořští se o další hnízdění pokusili začátkem 80. let a poprvé vyvedli mláďata na Třeboňsku v roce 1986.

Současný výskyt a početnost dravců v ČR

V současné době patří mezi nejhojnější druhy dravců v ČR stejně jako dříve káně lesní, poštolka obecná, krahujec obecný a jestřáb lesní, jejichž početnost nadále dosahuje několika tisíc párů (tabulka 2). Pozornost je však třeba věnovat jestřábu lesnímu, u něhož je zejména v posledních letech patrný ústup z mnoha oblastí (viz rámeček 2). Dobře prozkoumaná životaschopná populace krahujce obecného v Praze je ojedinělá i v evropském měřítku (rámeček 3). Na rozdíl od minulosti se početnost poštolek obecných osidlujících

zemědělskou krajinu snižuje stejně jako v celé Evropě.

V posledních desetiletích k hojným druhům přibyl moták pochop, jehož současná populace může čítat asi 2 000 párů. V počtu asi 1 500 párů hnízdí na území ČR včelojed lesní (podrobněji rámeček 4).

Hnízdni populace ostříže lesního dosahuje již dlouhodobě početnosti asi 200–300 párů. Stanovit přesněji početnost tohoto sokolovitého dravce je obtížné. Ostříži mají rozlehlé domovské okrsky a hnízdni teritoria. Navíc se jejich výzkumu soustavně věnuje jen málo odborníků. Hnízdni početnost orla mořského a luňáka červeného v ČR již přesahuje 100 párů. Překvapující je také výrazné zvýšení početnosti motáka lužního (rámeček 5).

Mezi relativně vzácné druhy dravců, kteří hnízdí na území ČR v počtu jen několika desítek párů, patří luňák hnědý. Jeho početnost se sice v západní části našeho státu zvyšuje a na jižní Moravě zůstává stabilní, ale celkově nepřekračuje 60 párů.

V počtu, který dnes dosahuje 60–70 hnízdících párů, se na našem území vyskytuje sokol stěhovavý. Jedná se sice o očekávaný, ale přesto překvapivě rychlý vzestup populace, který je výsledkem repatriací v sousedních zemích, zejména v SRN a Rakousku, a zákazu pesticidů první generace, hlavně DDT (VOŘÍŠEK *et al.* 2006, HORA *et al.* 2010, HLAVÁČ & BERAN 2011). Další velký sokolovitý

Tabulka 2 Odhad hnízdni početnosti dravců na území ČR, 2003–2012 (BĚLKA & HORAL 2009, HORAL 2009, ŠŤASTNÝ *et al.* 2009, HERTL 2012 a autoři)

druh	počet hnízdících párů	rok
jestřáb lesní	1 800–2 500	2003
káně lesní	11 000–14 000	2003
krahujec obecný	3 500–4 500	2003
luňák červený	175	2012
luňák hnědý	44	2011
moták lužní	170–200	2012
moták pilich	0–5	2012
moták pochop	1 300–1 700	2003
orel královský	4	2012
orel křiklavý	1–2	2012
orel mořský	90–110	2012
orel skalní	0–1	2012
orlovec říční	0–1(?)	2012
ostříž lesní	200–300	2003
poštolka obecná	9 000–13 000	2003
raroh velký	12	2011
sokol stěhovavý	60–75	2011
včelojed lesní	650–1 200	2003

Rámeček 4

Co víme o změnách početnosti včelojeda lesního

Včelojed lesní (*Pernis apivorus*) je skrytě žijící, veřejnosti málo známý lesní druh dravce, jehož početnost v ČR zůstává dlouhodobě stabilní. Její nárůst, který je zřejmý z literárních údajů (např. ŠŤASTNÝ *et al.* 1987, 1996, 2009), je způsoben spíše důkladnějším pokrytím celého území ornitology, kteří se alespoň příležitostně tomuto druhu věnují. Hnízdni početnost v některých podrobněji studovaných oblastech se totiž jeví jako stálá. Na jiných místech je však kolísání počtu párů výrazné. Někde byl zaznamenán nárůst počtu párů (např. Náchodsko), jinde je zřejmý mírný pokles (např. ptačí oblast Soutok–Tvrdonicko). Oblast Milovického lesa a národní přírodní rezervace Děvín v CHKO Pálava každoročně osidluje téměř stejný počet párů včelojedů (MRLEK *unpubl.*). Protože se včelojed živí – na rozdíl od svého rodového jména – zejména vosími larvami, jejichž zemní hnízda vyhrabává, může chladné a deštivé počasí ovlivnit potravní nabídku a následně i hnízdni populaci včelojedů (KOSTRZEWA 1989). Špatné povětrnostní podmínky v květnu obvykle vedou k nárůstu nehnízdících párů, protože mnohé páry nepřistoupí k hnízdění. Nepříznivé počasí v červnu může být důvodem snížení úspěšnosti rozmnožování, protože dochází k prochlazení vajec či vyhladovění mláďat v důsledku často dramatického úbytku vos a jejich hnízd.

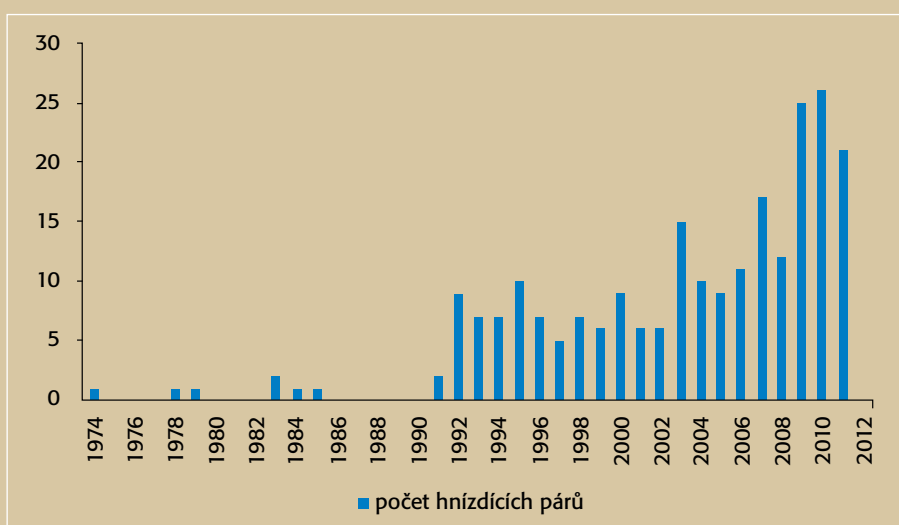
Rámeček 5

Aktivní ochrana hnízd pomáhá motáku lužnímu

V otevřené zemědělské krajině se vyskytuje moták lužní (*Circus pygargus*). Početnost hnízdní populace v ČR lze v současnosti odhadnout na 170–200 párů, centry výskytu v letech 2009–2012 byly Českomoravská vysočina, střední Morava, Znojemsko a východní část Jindřichohradecka (POPRACH, KUNSTMÜLLER & VESELÝ *unpubl.*).

Způsob hnízdění motáka lužního na zemi a využívání zemědělských kultur ke hnízdění je důvodem vyšších ztrát, způsobovaných zejména predací a vysečením hnízd během žni. Vzhledem k aktivní ochraně tohoto druhu ve zmíněných regionech, ale i jinde v ČR má přesto početnost motáka lužního v ČR dlouhodobě vzrůstající trend. Pozitivní vliv aktivní ochrany na vývoj jeho populace v regionu byl prokázán kroužkováním, příznivým faktorem je také vysoká návratnost vyvedených mláďat v pozdějších letech do rodného regionu (POPRACH *unpubl.*). Zdárnému vyvedení mláďat rovněž nahrává určitá klimatická nestabilita v posledních letech, kdy byly zaznamenány četnější dešťové srážky v průběhu července, které oddálily žňové práce. V mokřadních biotopech mají silné deště na populaci motáka lužního naopak negativní vliv. KUNSTMÜLLER *et al.* (2009) uvádí na Českomoravské vrchovině v roce 2009 21 neúspěšných hnízd (z celkového počtu 38), z nichž 11 bylo opuštěno v důvodu jejich podmačení vlivem dešťových srážek.

Na střední Moravě a Znojemsku se jako účinné ochranné opatření osvědčila výstavba ohrádky kolem hnízda pomocí vztyčených kůlů a králíčího pletiva (půdorys 2 × 2 m), chránící mláďata před vysečením či opuštěním hnízda v období žni a současně před predací. V posledních letech však bylo ve třech případech zaznamenáno zabití mláďat člověkem v ohrádce, která je v poli viditelná. K zamezení této kriminální činnosti může napomoci umístění méně nápadných ohrádek do výšky plodiny a současně osvěta mezi myslivci a zemědělci.

Graf Populační trend motáka lužního (*Circus pygargus*) v oblasti střední Moravy v letech 1974–2012 ($n = 259$); Poprach (*unpubl.*).

dravec, roaroh velký, hnízdí na území ČR stále jen velmi vzácně. Jeho populaci můžeme sice považovat za dlouhodobě stabilní, ale čítající nanejvýš 10–15 párů. Určitou naději vzbuzuje skutečnost, že rariozi dnes neosidlují jen výlučně oblast jižní Moravy jako dřívě, ale mláďata vyvedli i v Čechách.

Od roku 2006 probíhá v Moravskoslezských Beskydech projekt *Návrat orla skalního do České republiky*. Tento mohutný dravec hnízdil v oblasti naposledy zřejmě v 50., popř. 90. letech 19. století. Výsledky projektu, uskutečňovaného ZO ČSOP v Novém Jičíně – Záchranou stanicí v Bartošovicích na Moravě společně se Správou Chráněné krajinné oblasti Beskydy a Zoo Ostrava a ve spolupráci se Štátnou ochranou přírody SR, jsou nadějné. V letech 2010 a 2011 došlo k zahnízdění orlů skalních na severní Moravě, ale snůšky nebyly vyvedeny. Jiné v Beskydech vypuštěné samice zahnízdily na Slovensku, přičemž jedna z nich vyvedla v roce 2011 mláďe.

Bezespору velkou událost pro milovníky přírody představuje hnízdění orla královského v ČR. K prvnímu prokázanému hnízdění došlo v roce 1998 na jižní Moravě (HORÁK 1998). Od této doby početnost velmi nepatrně vzrůstala, takže dnes již můžeme hovořit o populaci čítající do 5 párů (HORAL 2009, HERTL 2012). Ně-

kteří páry hnízdící v ČR mají svá loviště v Rakousku, kam se ostatně část jedinců zřejmě již natvalo přesunula. Osídlení jižní Moravy orlem královským souvisí s poměrně početnými populacemi v Maďarsku a na Slovensku.

Orel křiklavý jako hnízdící druh zmizel z předhůří Šumavy, ale minimálně od roku 2012 hnízdí v jihozápadních Čechách v počtu 1–2 párů (BUŠEK *in press*). V širším okolí hnízdiště se pohybují další ptáci, a je proto třeba

Káně lesní se živí hlavně hlodavci, nepohrdne ani mršinou.

Foto Petr Šaj

Moták pochop se šíří z mokřadů do okolní zemědělské krajiny.

Foto Tomáš Bělka

tomuto druhu věnovat ve volné přírodě větší pozornost. Navíc byli orlí křiklaví pozorováni i v několika dalších oblastech, což může nasvědčovat příležitostnému hnízdění.

Velmi nejasná je situace s motákem piličem. Zatímco v 70. letech 20. století hnízdilo v ČR asi 100 párů, o 30 let později to byla nanejvýš polovina. V posledních letech máme informace pouze o příležitostném hnízdění jednotlivých párů, které vyhledávají nejen lesní biotopy, ale i otevřenou zemědělskou krajinu (střední Čechy 2012, SCHRÖPFER *unpubl.*).

Orlovec říční pravděpodobně hnízdil naposledy na území ČR, konkrétně u Lomnice nad Lužnicí, v roce 1921 nebo 1922 (HUDEC *et al.* 1977). V posledních letech však přibývá pozorování, která popisují alespoň snahu ojedinelých párů zahnízdit. Nicméně hnízdění jednotlivých párů nemůžeme v blízké budoucnosti vyloučit. Jednak se v SRN vyskytuje početná hnízdní populace, jednak v ČR existuje dostatečně velká nabídka vhodné potravy, především díky téměř průmyslové produkci ryb.

Stav dravců v ČR: mírný pokrok v mezích zákona

Ve srovnání se situací v 70. a 80. letech 20. století se početnost některých druhů zvýšila, u jiných zůstává stabilní a u určitých druhů úbytek pokračuje: popsanou skutečnost odráží i *Červený seznam ohrožených druhů České republiky* (ŠTASTNÝ & BEJČEK 2003) i připravovaná novelizace vyhlášky č. 395/1992 Sb., která určuje kategorie ohrožení jednotlivých druhů. Zatímco poštolka rudonohá již v ČR nehnízdí, naopak naše území nově osídlil orel královský.

Vývoj populací dravců na území ČR v posledních 35 letech odráží omezení zatížení prostředí chlorovanými uhlovodíky a těžkými kovy, zvýšení intenzity zemědělského a lesního hospodaření, nárůst rušení v dosud málo využívaných oblastech a možná i změnu počtební. Zvyšování početnosti některých druhů, jako je orel mořský či sokol stěhovavý, může souviset s nárůstem početnosti v jiných částech Evropy (VOŘÍŠEK *et*

al. 2008a). Dlouhodobé zařazení některých druhů dravců mezi zvláště chráněné živočichy pomohlo zlepšit stav jejich populací (VOŘÍŠEK *et al.* 2008b), jiným prospívají konkrétní opatření v terénu (moták lužní). Právě přibývání některých druhů dravců může vést k mylné představě, že početnost těchto predátorů v ČR je vyšší, než by měla být.

I když se situace dravců v České republice za posledních 35 let celkově zlepšila, zůstávají skupinou, které by měla státní a dobrovolná ochrana přírody věnovat z ekologických, ekonomických i kulturních důvodů i nadále zvýšenou pozornost.

Poděkování

Autoři děkují profesionálním i amatérským ornitologům a ochráncům přírody, kteří se v ČR obětavě věnují výzkumu a péči o dravce a jimi osídlené prostředí: bez jejich úsilí by tato rešerše nemohla nikdy vzniknout. Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov, působící při České společnosti ornitologické, představuje příklad vhodné spolupráce státní a dobrovolné ochrany přírody.

Za pečlivou recenzi jsme zavázáni Vladimíru Bejčkovi a Václavu Hlaváčovi.

Podrobnější verzi příspěvku včetně seznamu literatury najdete na www.casopisochranaprirody.cz.

Vojtěch Mrlík, Miroslav Dusík, Lubomír Peške a Karel Poprach se věnují výzkumu a aplikované ornitologii, Jan Hanel je doktorandem Fakulty životního prostředí ČZU v Praze, Jan Plesník a František Pojer pracují na ředitelství Agentury ochrany přírody a krajiny ČR v Praze, Václav Tomášek pracuje v AOPK ČR, Správě CHKO Jizerské hory a krajském středisku Liberec Tomáš Bělka a Libor Schröpfer se dlouhodobě zabývají výzkumem a ochranou dravců

SUMMARY

Mrlík V., Bělka T., Dusík M., Hanel J., Peške L., Plesník J., Pojer F., Poprach K., Schröpfer L. & Tomášek V. : *Birds of Prey in the Czech Republic: Current State and Future Outlook*

In comparison with the 1970s and 1980s, numbers have been increased in some birds of prey, while populations of other species have been relatively stable in the Czech Republic. Some avian predators, e.g. the Hen Harrier (*Circus cyaneus*), known also as the Northern Harrier in North America have been declining there. The Red-footed Falcon (*Falco vespertinus*) disappeared as a breeder from the country. On the other hand, the southernmost part of Moravia have been recently colonised by a few breeding pairs of the Eastern Imperial Eagle (*Aquila heliaca*). Increasing in the some raptor numbers, e.g. the White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) or Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*) is closely related to the same process in other parts of Europe. Some

birds of prey have been clearly benefiting from legal protection and reduced contamination by chemicals. The main drivers affecting the birds of prey populations in the Czech Republic include natural and semi-natural habitat fragmentation, degradation and loss, increase in agriculture and forest management intensity and disturbance by humans even in previously less used regions. Conservation measures in the field have significantly contributed to improving conservation status in some raptors, e.g. the Montagu's Harrier (*Circus pygargus*). Increasing in some birds of prey numbers, particularly in common ones would raise a wrong idea that they are higher than it should be. Current conservation status in raptors is reflected by the Red Lists of Threatened Species in the Czech Republic as well as by updating the Specially Protected Species List. Moreover, although conservation status in raptors as a whole has been improved since the 1980s, because of their ecological, economic and cultural reasons, special attention should be paid to this keystone wild animal guild by the State Nature Conservancy, non-profit organisations, scientists and other stakeholders also in the future.